

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

Německá deminutiva a jejich české ekvivalenty
v pohádkách bratří Grimmů

Autor: Andrea Ivanenková

Vedoucí práce: PhDr. Dalibor Zeman, PhD.

Praha 2012

P r o h l a š u j i,

že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškerou literaturu a další podkladové materiály, které jsem použila, uvádím v Seznamu použité literatury.

Datum

Podpis

Ráda bych poděkovala panu PhDr. Daliboru Zemanovi, PhD. za připomínky a podněty při vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá srovnáním četnosti německých deminutiv v originálním německém textu a jejich českého překladu. Teoretická část popisuje způsoby tvoření zdobnělin v češtině i v němčině. Porovná analytickou a syntetickou tvorbu různých slovních druhů. V praktické části jsou zdobněliny ze dvou pohádek bratří Grimmů analyzovány podle způsobu vzniku a jejich četnosti v textu. Uvádí způsob překladu německých deminutiv do češtiny a také obohacování českého překladu o deminutiva, která v originálním textu nejsou uvedena.

Klíčová slova:

zdobněliny, deminutiva, slovtvorba, analytická, syntetická deminuce, lexikologie, český, německý, ekvivalent

ANNOTATION

This Bachelor's thesis deals with the comparison of the frequency of German diminutives in an original German text and a Czech translation. The theoretical part describes the creation of diminutives in Czech and in German. It compares the analytical and synthetical creation of different word classes. In the practical part of the thesis, diminutives from two fairy-tales by the brothers Grimm are analysed according to their formation and the frequency in the text. The translation of German diminutives into Czech is mentioned, as well as the enrichment of the Czech translation with diminutives which are missing in the original text.

Key words:

diminutives, word-formation, analytical, synthetical diminution, lexicology, Czech, German equivalent

OBSAH

1	ÚVOD.....	3
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	5
2.1	Definice a druhy deminutiv.....	5
2.2	Tvorba deminutiv v češtině.....	7
2.2.1	Substantivum	8
2.2.1.1	Syntetická deminuce.....	8
2.2.1.2	Analytická deminuce.....	10
2.2.2	Adjektivum	11
2.2.2.1	Syntetická deminuce.....	11
2.2.2.2	Analytická deminuce.....	12
2.2.3	Sloveso.....	13
2.2.4	Jiné slovní druhy.....	13
2.3	Tvorba deminutiv v němčině	14
2.3.1	Substantivum	14
2.3.1.1	Syntetická deminuce.....	14
2.3.1.2	Analytická deminuce.....	19
2.3.2	Adjektivum	19
2.3.3	Verbum	20
2.3.4	Jiné slovní druhy.....	20
2.4	Shrnutí	21
3	PRAKTICKÁ ČÁST	22
3.1	Německá deminutiva v originálním textu.....	22

3.1.1	Der Wolf und die sieben jungen Geißlein (O vlkovi a kozlátkách)....	22
3.1.2	Rotkäppchen (Červená karkulka)	23
3.2	České zdrobněliny v českém překladu.....	25
3.2.1	O vlkovi a kozlátkách	25
3.2.2	Červená karkulka	27
3.3	České ekvivalenty k německým originálům	31
4	ZÁVĚR	34
5	RESUMÉ	36
6	SEZNAM GRAFŮ	37
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	38

1 ÚVOD

Při studiu germanistiky jsem narazila na to, že i když český jazyk patří do jiné jazykové rodiny, je možné nalézt v užívání německého jazyka mnoho podobností. Snad je to dáno tím, že tyto dva jazyky se vyvíjejí vedle sebe a navzájem se ovlivňují. Vybrala jsem si proto jednu oblast lingvistiky, která je společná oběma jazykům. Z oboru lexikologie jsem se zaměřila na vznik deminutiv v češtině i němčině a jejich vzájemnému srovnání.

Jako základ bakalářské práce jsem zvolila frekvenci německých deminutiv a jejich ekvivalentů v českém překladu. O slovanských jazycích, v tomto případě češtině, se obecně tvrdí, že používají více deminutiv než ostatní, neslovanské, jazyky, zde němčina. Cílem této práce není odpovědět proč tomu tak je, ale pouze potvrdit či vyvrátit toto tvrzení.

Jako materiál ke zpracování jsem vybrala specifický text, který předpokládá přítomnost mnoha deminutiv. Jedná se o literaturu pro děti, resp. dvě pohádky od bratří Grimmů „Der Wolf und die sieben jungen Geißlein“ (viz Příloha C) a „Rotkäppchen“ (viz Příloha D) i jejich český překlad od Marie Kornelové „O vlkovi a kozlátkách“ (viz Příloha A) a „Červená karkulka“ (viz Příloha B).

Teoretická část se v prvních kapitolách zabývá samotnou definicí slova deminutivum, druhy deminutiv a jejich tvorby jak v jazyce českém, tak i v jazyce německém. Rozepisovány jsou jazykové prostředky zdrobňující či zeslabující význam vyjádření. Jedná se o předpony, přípony, vázané morfémy i atributy nebo částice. Tyto prostředky jsou zmíněny u každého způsobu tvorby zdrobňelin. Jedná se o analytickou či syntetickou tvorbu u jednotlivých slovních druhů. Toto rozdělení jsem převzala od českého lingvisty Nekuly, jelikož jej shledávám vzhledem k cíli své práce nejvhodnější.

K popsání teorie využívám četnou odbornou literaturu předních německých (Fleischer, Barz) i českých lingvistů (Šmilauer, Daneš, Nekula). Německé citace jsou přeložené v závorce hned za nimi. Všechny citace jsou mým překladem.

Podle pravidel získaných z odborné literatury jsou pak analyzována deminutiva nalezená v ukázkových textech. Sledována je jejich četnost, způsob vzniku (jejich rozdělení na syntetickou a analytickou deminuci) a také základové slovo. Výsledky jsou názorně zpracovány v tabulkách a grafech podle jednotlivých rozebíraných pohádek. Na

konci části jsou v tabulce vypsána německá deminutiva a jejich české ekvivalenty získané z českého překladu.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Definice a druhy deminutiv

Ve výkladu slova „deminutivum“ nepanují snad žádné rozpory. V definicích různých zdrojů je shodně vyložen význam tohoto slova. Komplexní formulaci například uvádí německá definice:

„Di|mi|nu|tiv das; -s, -e, Di|mi|nu|tiv|form die; - , -en u. Di|mi|nu|ti|vum das; -s, ...va: (Sprachw.) Ableitungsform eines Substantivs, die im Vergleich zur Bedeutung des Grundwortes eine Verkleinerung ausdrückt, oft emotionale Konnotationen hat u. auch als Koseform gebraucht wird (z. B. Öfchen, Gärtlein, ein Pfeifchen rauchen); Ggs. Augmentativum“ (DUDEN 2009: 234)

(Deminutivum: odvozená forma podstatného jména, která v porovnání se základovým slovem vyjadřuje zdobnění/zmenšení, má často emocionální význam a je také používán jako hypokoristikum¹ (např. kamínka, zahrádka, kouřit fajfčíčku); opak: augmentativum.)

V němčině i češtině se užívá i obdobná forma se stejným významem: De|mi|nu|tiv das; -s, -e/ deminutivum, n. Fungují tedy jako synonyma bez změny významu.

*Je obecně známo, že deminutiva neboli jména zdobnělá označují „po věčné stránce předměty menší než normál (stromek)“ (ŠMILAUER 1971: 82) Vedle věčné stránky je u zdobnělin postřehnutelná i **stránka citová**. Téměř každá zdobnělina nese emocionální náboj. Tento náboj nemusí být vždy vyjádřením libosti a něžnosti (např. babička), ale zřídka může obsahovat i záporné citové ohodnocení. „Volněji sem patří užití eufemistické (záchodek, samička) a zesilování záporu (ani vlasek nespadne).“ (ŠMILAUER 1971: 83)*

Tato emocionalita se projevuje i v užívání deminutiv ve frazeologismech, např. chodit za někým jako ocásek/ hinter j-m wie ein Hündchen herlaufen, dělat někomu

¹ Domácká podoba jména - obměny jmen příbuzenských a jmen rodných (křestních), jichž se užívá v důvěrném styku, rodinném a přátelském. (ČECHOVÁ 2000: 114).

vocáska/ j-m katzbuckeln, spát jako andílek/andělíček/ wie ein Engelchen schlafen atd. (srov. NEKULA 2004: 145)

Vyskytují se i zdobněná slova s významem specializovaným, posunutým a přeneseným, jejichž skutečný význam je dán souvislostmi a zvykem. (srov. ŠMILAUER 1971: 83) „Zdobnělost často slábne, takže slovo se zdobňující příponou stává vedle základového slova bez znatelného rozdílu významového (půle – půlka), někdy pak je nahrazuje (nováček, ježek, lávka).“ (ŠMILAUER 1971: 83) Deminutiva s oslabenou zdobnělostí označuje Marek Nekula jako „tote“ Diminutive [„mrtvá“ deminutiva]. „Mrtvá“ deminutiva ukazuje na příkladech německých i českých slov - např. ramínko (na šaty), kuliček (na prádlo), hlavička (dopisu), rohlík (‘Hörnchen’). Tato slova měla v minulosti deminutivní význam, který se však v průběhu doby ztrácel. V současnosti svůj zdobňující ráz ztratily a nejsou sémanticky vnímána jako zdobněliny ve vlastním slova smyslu, tj. význam menších rozměrů nebo pragmatický význam, ale plní funkci specifikací. (srov. NEKULA 2004: 145; srov. KARLÍK 1995: 125)

„Dies trifft auch für die emotional neutralen, terminologisch verwendeten Diminutive zu, wie bot. stonek (‘Stiel’), med. prášek (‘Pulver’‘Tablette’), med. můstek (‘Brücke’) (...) bot. Pfaffenhütchen (‘chrpáč obecný’), bot. Veilchen (‘kočičky’), bot. Kätzchen (‘kočičky’) (NEKULA 2004: 145)

(To se uskutečňuje také emocionálně neutrálním, terminologicky užívaným deminutivům, jako bot. stonek (‘Stiel’), med. prášek (‘Pulver’‘Tablette’), med. můstek (‘Brücke’) (...) bot. Pfaffenhütchen (‘chrpáč obecný’), bot. Veilchen (‘kočičky’), bot. Kätzchen (‘kočičky’) ...)

Celkový přehled významů či sémantických odstínů zdobnělin bych shrnula v přehledné tabulce podle Šmilauera (ŠMILAUER 1971: 83-84):

Zdrobnění:	stromek
Oslabené zdrobnění:	treta -> tretka
Ztráta zdobňujícího významu:	ježek
Jednotliviny:	prášek
Specializace:	mozeček (pokrm), plavčík (na plovárně)
Posun významu:	večírek (zábava), lahůdka
Přenesení významu (metafora)	hlavice, jazýček, kohoutek
Lichotivost (obdiv atp.):	klobouček, holoubek, chlapík
Eufemismus:	záchodek
Zesílení záporu:	neřekl ani slovíčka

Jak jsem již zmínila, zdrobnělá slova se dají použít i k vyjádření negativního citového ohodnocení a to „*ironicky, tedy hanlivě, jako pejorativ: občánek (špatný občan), měšťáček (člověk s úzce konzumními životními cíli)*“ (ČECHOVÁ 2000: 63)

2.2 Tvorba deminutiv v češtině

Čeština tvoří zdrobněliny jak synteticky tak analyticky. Přičemž syntetické tvoření převažuje. Zdobňující význam se tvoří od podstatných jmen, přídavných jmen, příslovcí a dokonce i od sloves. Nejrozšířenější a nejbohatší deminutivní slovní základnu představují podstatná jména.

„Bei den Adjektiven und Verben ist das Inventar der Diminutivsuffixe wesentlich ärmer als bei den Substantiven. Das hängt damit zusammen, dass es hier ebenfalls andere Ausdrucksformen gibt.“ (NEKULA 2004: 149)

(U adjektiv a sloves je inventář deminutivních sufixů podstatně chudší než u substantiv. To souvisí s tím, že existují i jiné formy vyjádření zdrobnělosti.)

Nekula uvádí jako jiné formy deminuce tyto: *faktory intenzity/míry* (**trošku** unavený vztah), *fokusační částice restriktivní* (mám **jenom** tento dotaz), *modifikační částice* (**jen** se posad') a způsobová slova (ubrus byl **spíš** žlutý). Zahrnuje sem i *negaci*

(nebyl tak vysoký), *slovesný vid* (perf. kousnout/**nakousnout**, perf. koupit/**nakoupit**). (srov. NEKULA 2004: 149-150)

2.2.1 Substantivum

Na rozdíl od němčiny, kdy se rod řídí podle přípony a deminutiva jsou tedy většinou středního rodu, české zdrobňeliny si zásadně zachovávají rod svých základových slov s nedeminutivním významem (*dub m. – doubek m., lípa ž. – lipka ž., žito s. – žitečko s.*). Rod se mění pouze v případě, kdy slovo získává specializovaný, posunutý nebo přenesený význam (*chochol m. – chocholka ž., ještěr m. – ještěrka ž., prám m. – pramice ž.*). (srov. ŠMILAUER 1971: 83)

Aby se odvozené substantivum mohlo začlenit do souboru deminutiv, je nutná existence onoho nedeminutivního základového slova. Pokud takové základové slovo neexistuje, nelze mluvit o deminutivu. (srov. DANEŠ 1967: 495)

Při deminuci dochází obvykle k *hláskové alternaci* vzhledem k základovému slovu. Dochází k alternaci jednak samohlásky základu (zdloužení, řidč. zkrácení), jednak k alternaci koncové souhlásky základu. (srov. DANEŠ 1967: 496) „*Alternace samohlásek mají náhodnou (fakultativní) povahu, kdežto alternace souhláskové jsou u příslušných sufixů závazné, determinované.*“ (DANEŠ 1967: 496)

2.2.1.1 Syntetická deminuce

Syntetická deminuce je tvořena převážně pomocí zdrobňujících přípon. „*Zdrobňující přípony jsou jednak jednoduché: -e/k, -k/o/, -ík a -ic/e/, -e/c, -c(e) ž., -in(a), jednak složené: -eč/e/k, ečk(a), a -ečk(o), -ič/e/k, -ičk(a), -ičk(o) a -ač/e/k, dále -ín/e/k, -ink(a), -ink(o), -én/e/k, -enk(a), -énk(o) a -án/e/k, -ánk(a), -ouš/e/k, -oušk(a)/-ušk(a), -oušk(o).*“ (ČECHOVÁ 2000: 112)

Přípony zdrobňující jednoduché:

1.	-ek m.	-ka ž.	-ko s.	dědek	babka	dřívko
2.	-ík m.	-ice ž.	—	dědík	babice	—
3.	-ec m.	(-ce ž.)	-ce s.	babec	Vesce	dřevce
4.	—	-ina ž.	—	—	dívčina	—

Přípony zdrobňující navzájem složené:

5.	-eček m.	-ečka ž.	-ečko s.	dědeček	děvečka	dřivečko
	-íček m.	-ička ž.	-ičko s.	tatíček	babička	dřevíčko
	-ínek m.	-ínka ž.	-ínko s.	tatínek	bábinka	očinko
	-ének m.	-enka ž.	-énko s.	pylének	děvenka	slovénko
	-ánek m.	-ánka ž.	—	hošánek	chvilánka	—
	—	-unka ž.	—	—	dcerunka	—

Přípony zdrobňující složené s hanlivými:

6.	-oušek	-(o)uška	-ouško	dědoušek	babuška	jablouško
	-áček.	—.	—	synáček	—	—

Různé zesilování spojování:

9.		strejdulínek	bábulinka
----	--	--------------	-----------

podle ŠMILAUER 1971: 84

Zdrobněliny tvořené jednoduchými příponami, kde chybí nebo zdrobňující význam ztratily, se zdrobňují pomocí složených přípon. Zde je však citové zabarvení výraznější než při deminuci jednoduchými příponami: *srov. ryba->rybka->rybička/duše->dušička.* (ČECHOVÁ 2000: 113)

„Die reduplizierten Suffixe diminuieren in der Regel intensiver als die einfachen (vgl. koš x košík x košíček, dub x doubek x doubeček, strom x stromek x stromeček, ...)“ (NEKULA 2004: 151)

(Složené přípony zdrobňují v zásadě intenzivněji než jednoduché deminutivní přípony [*srov. koš x košík x košíček, dub x doubek x doubeček, strom x stromek x stromeček,...*])

Daneš vedle jednoduchých (primárních) a složených (sekundárních) sufixů uvádí v malé míře užívané u feminin i sufixy složené terciární: *-čička, -čenka/-činka, -enečka/-inečka, -ulenka/-ulinka.*(*srov. DANEŠ 1967: 495*) *„Deminutivní sufixy sekundární a terciární jsou v podstatě iterací sufixů primárních.“* (DANEŠ 1967: 495)

„Pro soustavu deminutiv je charakteristická značná synonymnost (ev. dubletnost) tvoření; to znamená, že k témuž základovému slovu je doloženo často více deminutiv tvořených různými sufixy, a to jednak deminutiv téhož stupně, jednak deminutiv dvojího (popř. trojího) stupně.“ (DANEŠ 1967: 496)

2.2.1.2 Analytická deminuce

Analytická deminuce není v češtině tak rozšířená jako syntetická, ale existuje. Vycházíme z dělení podle profesora Nekuly. Ten rozlišuje analytickou deminuci substantiv na dvě skupiny, a to na kompozici (skládání) a na atribut (přívlastek).

2.2.1.2.1 Kompozice

Analyticky utvořené kompozitní substantivum je složené z lexikálního hlediska vázaného morfému a základového slova. Tyto vázané morfémy mohou být přejaté z cizího jazyka (mikro-) nebo mohou být i českého původu (mini-): **minisukně** (‘Minirock’), **mikroorganismus** (‘Mikroorganismus’), **pidimužík** (‘Knirps’, ‘Kleingeist’); **polovodič** (‘Halbleiter’), **maloměsto** (‘Kleinstadt’), **malorážka** (‘Kleinkaliberschusswaffe’).

„Diese Diminution kombiniert sich mit der synthetischen Diminution, die durch sie unterstrichen bzw. überbetont wird: pej. **pidistranička** (M. Sládek über kleinere tschechische parlamentarische Parteien).“ (NEKULA 2004: 153)

(Tato deminuce se kombinuje se syntetickou deminucí, která se tímto podtrhne, příp. zvýrazní: pej. pidistranička [M. Sládek o jedné malé české parlamentární straně])

2.2.1.2.2 Atribut

Analytickou tvorbu deminutiv lze uskutečnit i skrz přívlastky, které samy o sobě sémanticky vyjadřují něco drobného, malého: „*malý chlapec* (‘ein kleiner Junge’), *mladý medvěd* (‘ein junger Bär’), *drobný poprašek sněhu* (‘eine dünne Schneesicht’), *nevelký nárůst* (‘begrenztes Anwachsen’).“ (NEKULA 2004: 153)

„Die analytische Diminution kombiniert sich mit der synthetischen, die durch sie unterstrichen wird: *malý chlap-ec, malý chlap-eček// mal-ičkový chlap-ec, mal-ičkový chlap-eček.*“ (NEKULA 2004: 153)

(Analytická deminuce se kombinuje se syntetickou, která ji podtrhne: *malý chlap-ec, malý chlap-eček// mal-ičkový chlap-ec, mal-ičkový chlap-eček.*)

2.2.2 Adjektivum

Deminutivní význam lze vyjádřit i pomocí adjektiva. Přídavné jméno opět můžeme opět zdobňovat nejen synteticky ale i analyticky.

2.2.2.1 Syntetická deminuce

Syntetická deminuce přídavných jmen se dá rozdělit na dvě skupiny podle funkce deminutivních přípon. Jsou to přípony **věcně zdobňující (zeslabující)** a přípony **citově odměňující**.

A/ Věcně zdobňující (zeslabující) přípony

Do této skupiny patří například sufix **-av-**, který se vyskytuje se spojením podstatných jmen označující barvy. Tato přípona vyjadřuje oslabení či intenzitu barevného odstínu dané barvy: „*bělavý, „přecházející do běla, ne zcela bílý“*, *černavý, červenavý, modravý, sinavý, šedavý, žlutavý.*“ (ŠMILAUER 1971: 129)

Oslabení nebo intenzitu je možné vystihnout i kombinací předpony a přípony: *červenavý, načervenalý, přičervenalý, postarší.* (srov. NEKULA 2004: 153-154)

Tyto kombinace předpon a přípon (**na-l-**, **za-l-**, **při-l-**) umožňují vznik adjektiv se zdobňujícím významem oklikou přes sloveso (samostatně neexistující): *hnědý - *nahnědnout - nahnědlý.*

Další schopnost, které tyto kombinace mají, je označení slabšího barevného odstínu (nádechu): (*nažloutlý, načernalý; začernalý, zarudlý; přibledlý*), slabšího chuťového dojmu: (*nahořklý, nasládlý, přihorklý*). Zřídka se uplatňují k oslabení jiného významu: (*přihoustlý, přišpičatělý*). (srov. ŠMILAUER, 1971: 129)

B/ Citově obměňující

K této skupině náleží sufixy **-ičk-**, **-oučk-**, **-ink-**, **-ounký**. Slova s těmito příponami jsou např. *chud-ičk-ý*, *mal-ičk-ý*, *mlad-ičk-ý*, *hez-oučk-ý*, *mlad'-oučk-ý*, *mal-ink-ý*, *mlad-ink-ý*, *heb-ounk-ý*, *mil-ounk-ý*.

I tyto přípony se mohou zesilovat a tím získat intenzivnější význam. K tomuto zesilování se docílí přidáním zvláště slabikami **-li-**, **-ni-**, **-at-**. Při tomto dochází k jejich kombinaci a reduplikaci: *droboulinký*, *malinkatý*, *droboulinkatý*, *malilinkatý*. K zesílení dojde také hromaděním citově obměňujících přípon: *maličičký*, *novičičký*, *lehoulinký*. Po slovech, jejichž základ končí na *h* nebo *n*, slouží k zintenzivněnému významu přípony **-ýnk-**: *lehýnký*, *pouhýnký*, *tenýnký*. Slova, která mají koncovou souhlásku *d t n* se měkkí před všemi sufixy, *r* jenom před **-ičk-**, **ink-**: *bled'oučkový*, *čist'oučkový*, *drobňoučkový*, *staříčkový*.

Takto utvořená adjektiva připojují k základnímu významu slova citové zabarvení. Je to buď zabarvení libosti („hezky, pěkně, příjemně“), soucitu (*chud'oučkový*, *bled'oučkový*, *hubeňoučkový*) nebo lehkého pohrdání (*pitomoučkový*).

Podobě jako u přípon věcně zdobňujících je i u přípon citově obměňujících (viz 2.2.2.1 A) možná avšak velmi omezená tvorba adjektiv kombinací předpony a přípony: **při-l-**, **ob-l-** k vyjádření intenzity zdobnělého adjektiva. K této tvorbě opět dochází oklikou přes sloveso. Tato přídavná jména označují pejorativně slabší stupeň nepříjemné vlastnosti: *přisleplý* „zčásti *osleplý*“, *přihrblý*, *obloustlý*. (srov. ŠMILAUER 1971: 130)

2.2.2.2 Analytická deminuce

Analytická deminuce u adjektiv je omezena na vázané morfémy. Jedná se hlavně o morfémy *polo-* a *málo-*: *pololegální*, *málomluvný*. Tento efekt však může způsobit i zdvojení základového slova: (*je*) *pouhopouhý* (*povaleč*) a také intenzifikační faktory² jako např. *míň unavený*. (srov. NEKULA 2004: 154)

² specifikují intenzitu - vyjádřené adjektivy, adverbii a s omezením i slovesy

2.2.3 Sloveso

Slovesa zdobnělá mají význam zdobňující, zjemňující a zároveň s nimi lze vystihnout kladný citový vztah uživatele. Tato slovesa se omezují především na oblast dětské řeči, popř. řeči s malými dětmi. (srov. ČECHOVÁ 2000: 140-141)

Tvoří se ze základních kmenů různých sloves sufixem **-ka-**: *t'apat-t'apkat*, *hajat-hajkat*, *capat-capkat*, *dupat-dupkat*. Přípona **-ita-** utváří pouze slovesa *cupítat* a *dupítat*. (srov. ČECHOVÁ 2000: 141)

K docílení vyššího stupně citového zabarvení (zdobnění) se opět dosáhne složenými příponami: **-inka-**, řidčí **-ička-**: *blít-blinkat*, *spát-spinkat*, *hajat-hajinkat*, *bolet-bolinkat*; *hajičkat*, *papičkat*, *capičkat*, *t'apičkat*. Ještě větší intenzity emocionálního náboje se docílí použitím zdvojenou zdobňující vloženou slabikou **-in-** ke složenému sufixu **-inka** vznikne **-ininka**: *cupinkat-cupininkat*, *spinkat-spininkat*; podobně *hajinkat-hajijinkat*, *hačinkat-hačičinkat*. (srov. ČECHOVÁ 2000: 141)

Sloveso se také může oslabit. To se v rámci syntetické deminuace uskutečňuje i pomocí předpony **po-**: *jet x pojet/popojet*, *plakat x poplakat*, *kašlat x pokašlat*, *sednout x poposednout*. V češtině má však předložka **po-** ještě další funkce. Přičemž tato předpona má polyfunkční charakter a označuje např. budoucí čas: *jedu - pojedu* nebo slovesný vid (imperf. *hladit x pohladit*).

Význam slovesa však může přímo vyžadovat nějaké doplnění deminutivní formy: *zamžoural nevelkýma očkama*, *když sezobl poslední zrnko*, *odešel*, *vedle něj cupitala bábinka*, *Otec se nikdy nesnížil*, *aby drobil tak mizivou sumičku*. (srov. NEKULA 2004: 154)

Slovesa pojmenovávající deminutivně chápaný děj, někdy s expresivním příznakem, mají slovesa zakončená na **-olit**: *šveholit*, *mrholit*, *drmolit*, *batolit se*. (Srov. KARLÍK 1995: 192).

2.2.4 Jiné slovní druhy

Vedle podstatných jmen, přídavných jmen a sloves mohou být deminutiva odvozována pomocí zdobňujících přípon podobně jako u adjektiv i od jiných slovních druhů. Jsou to příslovce odkazující na něco „malého“. Spadají sem příslovce hlavně času (*brzičko*, *hnedličko*, *dávničko*, *zrovinka*, *vždycinky* apod.), ale i jiné příslovce např.

míry a způsobu (*maloulinko*, *kratičce* atd.). Vedle příslovčí i číslovky (*malinko/maličko*, *všecičko/všecinko*) a citoslovce (*auinky*, *bacinky*, ...).

Dalšími slovy, od kterých je možné utvořit deminutiva, jsou především - obzvláště v dialektu - časoprostorová deiktika (*tedka*, *hnedka*, *dneska*, *semka*, dial. *hnedky*,...) a slova běžného kontaktu, tj. pozdravů - (*ahojky*, *ahojinky*, atd.). (srov. NEKULA 2004: 155)

2.3 Tvorba deminutiv v němčině

V německém jazyce se tvoří deminutiva nejen derivací a skládáním od substantiv ale i od jiných slovních druhů (adjektiv, sloves aj.). I zde se rozlišuje mezi syntetickou a analytickou deminucí.

2.3.1 Substantivum

Jak v češtině, tak v němčině se používají různé prostředky, které mají za následek deminutivní charakter (intenzifikační faktory, modifikační částice, modální slova atd.) Nejcharakterističtější tvorba zdvojnásobení v němčině je však pomocí deminutivních přípon u podstatných jmen. Systém těchto deminutivních přípon je však mnohem jednodušší než v češtině. (srov. NEKULA 2004: 155)

2.3.1.1 Syntetická deminuce

Nejproduktivnějšími sufixy syntetické deminuce jsou sufixy **-chen** (mj. **-(s)ke**) a **-lein**. Další jsou pak **-le**, **-el**, **-erl**, **-li**, **-la**. Všechny tyto přípony ovlivňují člen podstatných jmen tak, že všechna deminutiva jsou vždy **středního rodu**. (srov. NEKULA 2004: 155)

Naproti tomu přípony cizího původu, které tvoří zdvojnásoběliny taktéž od slov cizího původu, jsou většinou **ženského rodu**. (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 181)

„*Diminuiierbar sind auch manche Pluraliatantum (Geschwisterchen, Leutchen)*. (FLEISCHER/BARZ 2007: 179)

(Zdrobnit je možné také mnoho pomnožných substantiv jako (sourozenci, lidičky)

Skloňování se v tom případě řídí podle množného čísla.

Při zdrobnění dochází v češtině, jakož i v němčině k *alternaci hlásek*, kdy vokály nabývají přehlásky. Hlásková změna nastává v deminutivech s příponou *-lein* vždy. Naproti tomu ve slovech zdrobnělých příponou *-chen* k této hláskové alternaci v určitých případech nadochází např. v řadě křestních jmen nebo označení mezilidských vztahů: *Karlchen*, *Kurtchen*, *Dorchen*, *Trudchen*, *Muttchen* (maminka-mazlivě), *Onkelchen* (strýček), *Frauchen* (panička), ale *Männchen* (sameček), *Fräulein* (slečna).

Také u slov cizího původu s příponou *-chen* se hlásková alternace vyskytuje: *Histörchen*, *Romänchen* (V. Ebersbach), *des Bastärdchens* (Th.Mann). (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 179)

Ačkoliv přípony *-chen* a *-lein* jsou často užívány jako synonymní, ne vždy jsou zaměnitelné. Užití těchto sufixů je většinou podmíněno třemi hlavními faktory, které uvádí Fleischer/Barz (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 179-180):

a) Fonologické faktory

Přípona *-chen* se mj. užívá u substantiv, jejichž kořen končí na *-l(e)*: (*Spielchen*, *Seelchen*).

Podstatná jména končící na *-ch*, *-g*, *-ng* tvoří zdrobněliny pomocí přípony *-lein* (*Tüchlein*, *Büchlein*). Ale v případě některých slov končících na *-ch* je možné užití přípony *-chen* (*Bröschchen*, *Fläschchen*, *Täschchen*).

U substantiv s koncovkou *-el* jsou možné obě varianty *-chen* i *-lein*. Při užití sufixu *-lein* dochází k vymazání neznělého mezivokálu (Zwischenvokal) *-e-* (*Mäntlein* - *Mäntelchen*, *Spieglein* - *Spiegelchen* ale *Eselein*). V jiných případech je nutné dávat pozor na slova podobného kmene, aby nedocházelo ke změně významu (*Decke*: *Decklein* - *Deckchen*; *Deckel*: *Deckelchen* ne *Decklein*!).

V rakouské obecné němčině (Umgangssprache), je pak možné zdrobňovat podstatná jména s koncovkou *-el* i příponou *-erl* (*Löffel*, *Kugel*, *Mädel*). Tato přípona funguje i jako další stupeň deminuce u slov, jejichž zdrobnělina je již vyjádřena sufixem *-el* (*Kindel*:*Kinderl*, *Tüchel*:*Tücherl*, *Kettel*:*Ketterl*). Substantiva, která končí na deminutivní sufix *-el*, ale která nejsou vnímána jako zdrobněliny (*Wüstel*, *Kipfel*

(*Hörnchen*), *Krügel* (*Biergefäß*), *Bretzel* atd.), se zdrobňují také sufixem *-erl* (*Wüsterl*, *Kipferl*, *Krügel*, *Brezerl* atd.). (srov. ZEMAN 2009: 125-126)

b) Geografické faktory

Rozdílnost v geografickém užívání *-chen* nebo *-lein* je dána historicky. Sufix *-lein* je především oblíbené na jihu Německa, kde se mluví skupinou dialektů zv. *Oberdeutsch*. Avšak i na tomto území, stejně jako v Rakousku, najdeme nářečí s deminutivní variantou *-l-* a *-erl* (*Rössel*, *Messerle*, *Raderl* (*Rädchen*) atd.).

Naproti tomu přípona *-chen* „...wird im Norden bevorzugt - die Form **-ken** erscheint wiederum bei Ruf- und Familiennamen: *Reineke*, *Haneke*.“ (UHROVÁ 1996: 109)

(Naproti tomu přípona *-chen*, je upřednostňována na severu - forma *-ken* se vyskytuje u křestních jmen a příjmení: *Reineke*, *Haneke*)

c) Závislost na druhu textu

Přípona *-chen* je frekventovanější v literatuře. Ale jelikož sufix *-lein* má spíše „pohádkové“ a „poetické“ vyznění, upřednostňuje se v pohádkách a dětské poezii. (srov. NEKULA 2004: 156)

Vedle těchto tří faktorů je tu však i **sémantický rozdíl** mezi *-chen* a *-lein*. Jedná pouze o pár ojedinělých případů z oblasti idiomů:

Männchen - sameček (u zvířat)	Männlein - mužiček (u lidí)
Weibchen - samička (u zvířat)	Weiblein - ženuška (u lidí)
Frauchen - panička (majitelka psa)	Fräulein - neprovdaná žena (slečna)
Fähnchen - praporek	Fähnlein - korouhev (hist. voj. jednotka)

(srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 181)

Ani u frazeologismů, u kterých tvoří stabilní složku, nejsou tyto dvě přípony zaměnitelné: *aus dem Häuschen sein* (být vyvedený z míry), *sich ins Fäustchen lachen* (smát se pod vousy). (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 182)

V němčině stejně jako v češtině se objevují i složené přípony, které se zdají být na rozdíl od češtiny neproduktivní či nahodilé: *Wäg-el-chen*, *Löch-el-chen*, *Fräu-lein-chen*, *Kind-lein-chen*. (srov. NEKULA 2004: 157)

Toto rozšíření se vyskytuje převážně jako **-el-chen** a **-er-chen**. Rozšířená přípona *-el-chen* je dána spojením sufixu *-chen* a koncovky *-el*, která náleží ke kmeni slova: *Vögelchen*. V některých případech se jedná o krajově užívaného deminutivního sufixu *-el*: *Buch-Büchel-Büchelchen*. Nakonec se však objevuje i v jiných případech: *Blümelchen*, *Sächelchen* (Goethe), *Slängelchen* (A. Seghers), *Fenstervorhängelchen* (M.W. Schulz) atd.

Přípona *-er-chen* vzniká v případech:

- a) kdy *-er* je součástí kmene slova: *Äckerchen*, *Hämmerchen*
 - b) množného čísla: *Kinderchen*, *Dingerchen*, *Wörterchen*
 - c) slov odvozených od sloves, která končí na *-er*: *Rülpserchen*, *Schmeckerchen*
- (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 180)

Zvláštním případem je přípona **-ling**, která tvoří **maskulina**. Pokud je v substantivu vyjádřena malá velikost vzniká se spojením sufixu např. *Däumling* (*klein wie der Daumen*; *Märchengestalt - paleček*).“ (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 164)

„*Person nach besonderer Beziehung zu der im Substantiv ausgedrückten Größe (...): Däumling (klein wie der Daumen; Märchengestalt)*.“ (FLEISCHER/BARZ 2007: 164)

(Osoba podle zvláštního vztahu k velikosti, která je vyjádřena v substantivu.)

2.3.1.1.1 -i sufix

Speciální deminutivní sufix **-i** nese význam libosti, něžnosti: (*Mutter -> Mutti*, *Schatz -> Schatzi*). Dále to může být pouze zkrácené cizí slovo (*Profi - ein Professioneler*, *Rolli - ein kleiner Handwagen*, *Uni - eine Universität*). (srov. KARS/HÄUSSERMANN 1992: 75)

Nejčastěji se *-i* přípona vyskytuje u hypokoristik a u vlastních jmen (*Vater-> Vati*, *Gabriele->Gabi*). (srov. NEKULA 2004: 156)

Důležité je zdůraznit, že tento sufix **neovlivňuje rod slova**. Feminina zůstávají femininy (*die Mutter - die Mutti, die Oma - die Omi*), to samé u maskulin a neuter. (srov. KARS/HÄUSSERMANN 1992: 76) Dalším aspektem i- sufixu je nesklonnost takto utvořených forem slov.

Tato přípona byla z němčiny přejata, tudíž se vyskytuje i u českých slov.

„Mit diesem Suffix hängt das tschechische i-Suffix in tschechischen Kinderwörtern und Eigennamen zusammen: tat-i ('Pap-i'), mam-i ('Mam-i') (...) Honz-i ('Hans-i'), Marc-i usw.“ (NEKULA 2004: 156)

(S tímto sufixem souvisí český i-sufix v dětských slovech a vlastních jménech tat-i ('Pap-i'), mam-i ('Mam-i') (...) Honz-i ('Hans-i'), Marc-i atd.)

2.3.1.1.2 Deminutivní přípony cizího původu

Slova cizího původu mají své vlastní deminutivní přípony. Jsou to například **-ine** (*Sonate - Sonatine, Viola - Violine*), **-ette** (*Oper - Operette, Zigarre - Zigarette, Statue - Statuette*), ojedinělá přípona **-it** tvoří mužský rod (*Meteorit*). Slova, jejichž základ je v současné době neanalyzovatelný, končící na **-elle** mají prokazatelná zdrobňující charakter (*Novelle - kleine Erzählung, Bagatelle - Kleinigkeit, Frikadelle - kleiner Fleischkloß* atd.). (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 181)

Slovotvorný význam deminutiv není jen označení zmenšeniny či drobnosti, ale může se jimi vyjádřit i emocionální zabarvení (*Städchen - městečko X kleine Stadt - malé město X Kleinstadt - maloměsto*). Toto emocionální zabarvení může být pozitivní, libé (*Küßchen - pusinka, Händchen - ručička, Kätzchen - kočička*), ale i negativní, pejorativní (*Muttersöhnchen - maminčin mazánek, Bürschen - hošíček, Freundchen - kamarádíček*). (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 181)

2.3.1.2 Analytická deminuce

2.3.1.2.1 Kompozice

Analytická deminuce vytváří stejně jako česká kompozice. Tyto kompozice se tvoří stejně jako česká pomocí vázaných morfémů, s významem „malý“. Jedná se hlavně o *Kleinkind*, *Minirock*, *Mikroorganismus*, *Miniaturbikini*, *Liliputverhältnisse*, *Zwergenkaufkraft* atd. Často se jedná o hravou tvorbu *Mini-Aufstand* a o dětskou mluvu *Minibaby* (malé dítě o batoleti). (srov. NEKULA 2004: 157)

2.3.1.2.2 Atribut

Významnou roli hraje v německé deminuci substantiv přívlastek: *mein kleiner Bruder* (můj malý bratr), *der kleine Bär* (malý medvěd), *der kleine Tiger* (malý tygřík), *ein niedliches Tier* (roztomilé zvířátko) atd. Často jsou jazykové významy přívlastků v jedné skupině slov s deminutivním efektem srovnatelné: *ein Nachthäubchen aus zartem Spitzgewebe* (Kafka), (noční čepeček z jemné krajky) *in ihrer winzigen dunklen Kammer* (Kafka), (ve své maličké komůrce). (srov. NEKULA 2004: 157)

2.3.2 Adjektivum

Synteticky mohou tvořit deminutivní význam i přídavná jména.

„Die Bedeutung der Basis bzw. die Intensität der Eigenschaft kann durch das Suffix **-lich** oder das Fremdsuffix **-oid** abgeschwächt werden: *bläulich*, *kränklich* usw.“ (NEKULA 2004: 158)

(Význam základového slova příp. intenzity vlastnosti se může zeslabit pomocí sufixu *-lich* nebo sufixem cizího původu *-oid*: namodralý, churavý)

Dále pomocí přípony **-chen**, která vytváří substantivizovaná adjektiva: *Frühchen* - *Frühgeborgenes*, *Grauchen* - *Esel*, *Großchen* - *Großmutter* (regional in Hessen), *Alterchen*, *mein Besterchen* atd. (srov. FLEISCHER/BARZ 2007: 181)

U přídavných jmen v predikativní pozici se též vyskytuje **-i** sufix: *guti guti* (malá, malá). (srov. NEKULA 2004: 158)

2.3.3 Verbum

Němčina tvoří deminutiva ze sloves pomocí přípony **-el**. Tato vyjadřují zeslabení dění (omezení intenzity): *hüsteln* - *pokašlávat*, *lächeln* - *usmívat se*, *tänzeln* - *poskakovat*. (srov. HELBIG/BUSCHA 2001: 62)

Vedle této varianty je možná tvorba i pomocí sufixu **-i**. Tato slovesa mají imperativní charakter a omezují se pouze na privátní sféru života: *trinki*, *schreibi*, *(da) sitzi*. Toto užití se vyskytuje i v češtině: *hami*, *haji*, *hači*.

Ke slovesům se mohou přidávat i stejné přípony jako u substantiv: **-chen**, **-erl**.

2.3.4 Jiné slovní druhy

Lze také tvořit i zdobněliny z dalších slovních druhů. Tyto se tvoří jak pomocí přípony **-i**, tak i dalšími zdobňujícími sufixy. (srov. NEKULA 2004: 158) Některá takto vytvořená slova jsou do češtiny jen velmi obtížně přeložitelná.

Fleischer a Barz citují jeden příklad deminutivního zájmena *Ichlein* (cit. podle ERBEN 1976: 230)³ Nekula pak uvádí další: *Bossi*, *gema essi*, *essi ('aus')*, *Was machtchen das Kindchen dennchen?*“ (NEKULA 2004: 158)

³ ERBEN, J. - *Quali-tas/Welch-heit. Zur Wortbildung*. In *Wirkendes Wort* 26, 1976. S. 227-234.

2.4 Shrnutí

Deminutiva jsou slova zdobnělá, která vyjadřují emocionální náboj. Tento náboj nemusí být vždy vyjádřením libosti či něžnosti, zřídka může obsahovat i záporné citové až pejorativní hodnocení.

V němčině i češtině mohou být utvořena deminutiva buď synteticky, nebo analyticky od převážné většiny slovních druhů, nejčastěji však od substantiv. K základovým slovům jsou přiřazovány zdobňující předpony nebo přípony. Přípony mohou být jak jednoduché, tak složené. V češtině je hojně rozšířené používání složených sufixů, naopak v němčině se vyskytují spíše periferně. Nejproduktivnější sufixy v němčině *-chen* a *-lein* tvoří pouze neutra, kdežto čeština zachovává rod základového slova. Rod se mění však v případě, že slovo získává specializovaný, posunutý nebo přenesený význam. Jedinou výjimkou v němčině je sufix *-i*. Tento sufix neovlivňuje rod zdobnělého slova. Zvláštní skupinou v němčině jsou deminutivní slova cizího původu, která mají své vlastní zdobňující přípony.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části jsou analyzována deminutiva v německém originále i českém překladu. Je sledována jejich frekvence, způsob tvorby a také jejich ekvivalentní překlad z němčiny do češtiny. Deminutiva jsou vybrána ze dvou pohádek bratří Grimmů, světoznámých německých sběratelů pohádek přelomu 18. a 19. století. Německý originál pohádek *Der Wolf und die sieben jungen Geißlein, Rotkäppchen* a jejich českého překladu od Marie Kornelové *O vlkovi a kozlátkách, Červená karkulka*.

Český překlad pohádky *Červená karkulka* neobsahuje totožný konec jako originál, který je delší. Aby rozsah textu zůstal pro analýzu tentýž, je rozebírána kratší verze konce, tedy česká.

Vybraná deminutiva zpracovaná v tabulkách jsou převedena z textů do nominativu z toho důvod, aby přípony měly vždy stejný tvar a byla tak zachována přehlednost a přesnost výskytů daných zdobnělin.

Praktická část na ukázce těchto dvou pohádek buď potvrdí, nebo vyvrátí danou hypotézu, že český (slovanský) jazyk má větší tendenci k deminuci než německý (germánský) jazyk.

3.1 Německá deminutiva v originálním textu

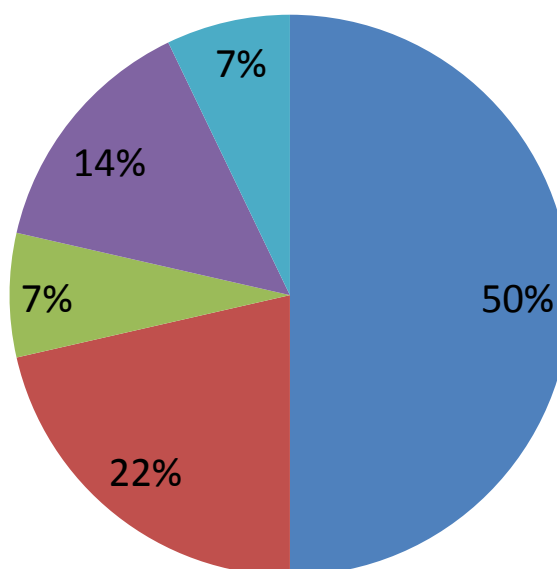
3.1.1 Der Wolf und die sieben jungen Geißlein (O vlkovi a kozlátkách)

V této pohádce se nachází celkem čtrnáct výskytů deminutiv. Tyto výskyty zahrnují pouze pět deminutiv. Všechna deminutiva jsou tvořena synteticky. Analytická tvorba v této pohádce nemá zastoupení.

Synteticky se tvoří tato substantiva: *Geißlein, Geißerchen, Mütterchen*. Použity jsou tedy oba nejproduktivnější sufíxy **-chen** a **-lein**. Celou polovinu (7) ze všech výskytů deminutiv tvoří přípona **-lein**. Druhou nejproduktivnější příponou s pěti výskyty je sufix **-chen**. V případě *Geißerchen* i *Mütterchen* se jedná dokonce o rozšířenou příponu **-er-chen**. V prvním případě jde o variantu, kdy k plurálu slova *Geißchen* (mdt.), je připojen deminutivní sufix **-chen**. V druhém je **-er** součástí kmene slova. Dalšími slovy s deminutivním významem jsou adjektiva: *lieblich, jämmerlich*, jejichž intenzita významu základového slova je zeslabena příponou **-lich**.

Počet	Deminutivum	Základ. slovo	Analyticky	Synteticky	Počet výskytů
1.	Geißlein	Substantivum		lein	7
2.	Geißerchen	Substantivum		er-chen	3
3.	liebliche (Stimme)	Adjektivum		lich	1
4.	Mütterchen	Substantivum		er-chen	2
5.	jämmerlich	Adjektivum		lich	1
Celkem					14

■ Geißlein ■ Geißerchen ■ liebliche (Stimme) ■ Mütterchen ■ jämmerlich

Graf 1 Der Wolf und die sieben jungen Geißlein

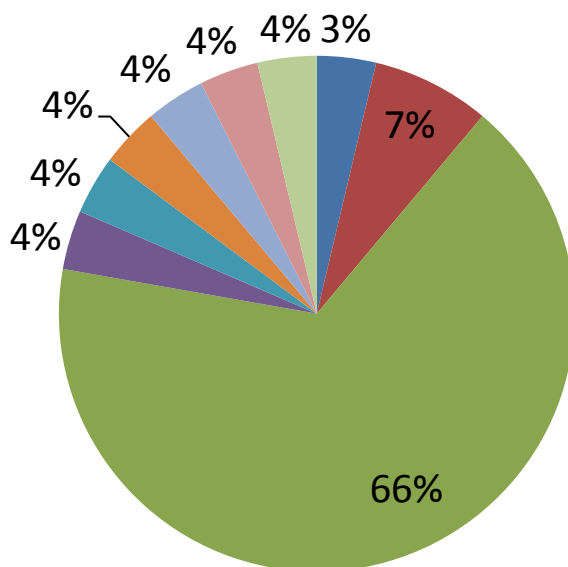
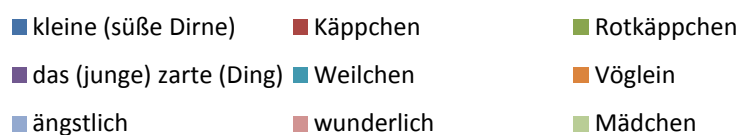
3.1.2 Rotkäppchen (Červená karkulka)

Tento text obsahuje celkově 27 výskytů devíti deminutivních slov. Opět zde má největší zastoupení syntetická deminuce - 85%, tj. 23 výskytů z celkových 27. Nejproduktivnější je sufix **-chen** u substantiv: *Käppchen*, *Rotkäppchen*, *Weilchen*, *Mädchen*. Nejfrekventovanější slovo je *Rotkäppchen* (18 výskytů), neboli jméno hlavní protagonistky díla. Další deminutiva mají počet výskytů po jednom v jediném případě

(*Käppchen*) po dvou. Po jednom výskytu mají i adjektiva utvořená sufixem *-lich*, a tím zeslabený význam základového slova.

Tvorba analytická je uskutečňována atributy *klein* a *zart*, jejichž význam vyjadřuje „malý“ a „jemný“.

Počet	Deminutivum	Základ. slovo	Analyticky	Synteticky	Počet výskytů
1.	kleine (süße Dirne)	Atribut	klein		1
2.	Käppchen	Substantivum		chen	2
3.	Rotkäppchen	Substantivum		chen	18
4.	das (junge) zarte (Ding)	Atribut	zart		1
5.	Weilchen	Substantivum		chen	1
6.	Vöglein	Substantivum		lein	1
7.	ängstlich	Adjektivum		lich	1
8.	wunderlich	Adjektivum		lich	1
9.	Mädchen	Substantivum		chen	1
Celkem					27

Graf 2 Rotkäppchen

3.2 České zdrobněliny v českém překladu

3.2.1 O vlkovi a kozlátkách

V českém překladu je počet deminutiv výrazně vyšší. Je to dáno tím, že i nedeminutivní německá slova jsou do češtiny překládána jako zdrobněliny.

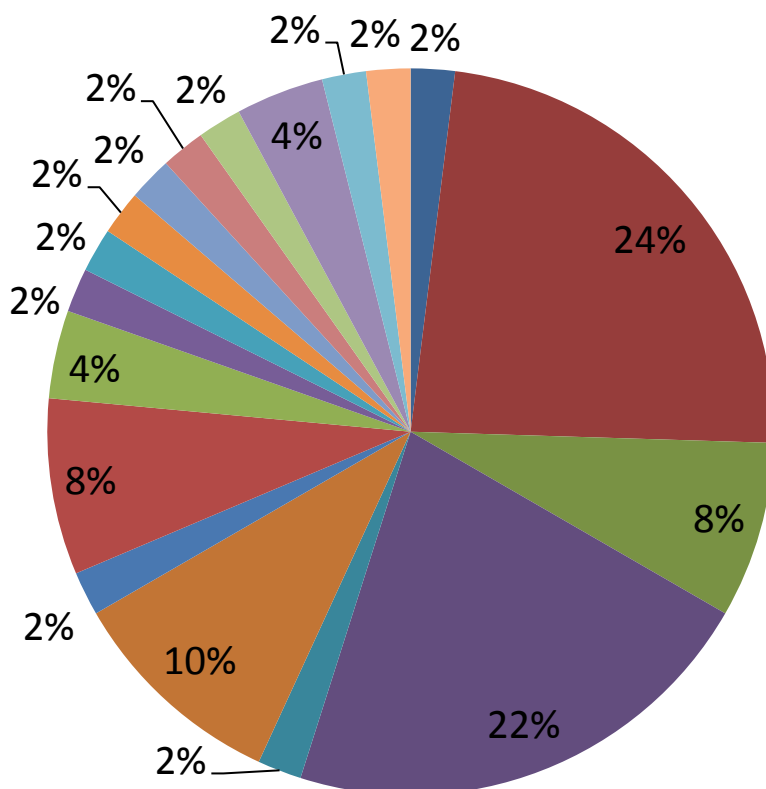
Celkem je v textu 51 výskytů osmnácti deminutiv. Největší počet výskytů mají slova *kůzlátko* (12) a *maminka* (11). Za těmito substantivy jsou s větším odstupem slova *chaloupka* (5), *kozylátko* (4) a *dětičky* (4). Ostatní výskyty jsou v počtu jeden maximálně dva v celém textu. Jedná se o podstatná jména: *světnička* (1), *hlásek* (2), *tlapka* (1), *schůdky* (1), *dvířka* (1), *ubožátka* (1), *chudinky* (1) a *studánka* (2). Dohromady 10 výskytů činí 18% z celkového množství 51. Z deseti substantiv jsou pouze tři tvořena složenými příponami. Utvořeny jsou tak: *mam-inka*, *dět-ičky* a *chud-inky*. Zbytek je zdrobněn jednoduchou příponou *-k-*.

Vedle substantiv se v textu nacházejí i zdrobnělé sloveso *hopkovat* (1) a sloveso s oslabeným významem *pomyslet* (1). Sloveso *hopkovat* je deminutivem příponou *-k-*. Naproti tomu *pomyslet* obsahuje předponu *po-* v tomto případě oslabující význam slovesa. Jediné zdrobnělé přídavné jméno je *maminčin* s jedním výskytem. Jeho základovým slovem je již zmíněné deminutivum *maminka*. Dochází tedy k souhláskové alternaci: (*maminka*)-*ink-*, (*maminčin*)-*inč-*.

Analytickou deminuci představují pouze 4% z celé pohádky, tj. dva výskyty. Jedná se o atribut *malá* a restriktivní částici *jen*.

Počet	Deminutivum	Základ. slovo	Analyticky	Synteticky	Počet výskytů
1.	malá	Atribut	malá		1
2.	kůzlátko	Substantivum		ko	12
3.	kozylátko	Substantivum		ko	4
4.	maminka	Substantivum		inka	11
5.	maminčin	Adjektivum		inčin	1
6.	chaloupka	Substantivum		ka	5
7.	světnička	Substantivum		ka	1
8.	dětičky	Substantivum		ičky	4
9.	hlásek	Substantivum		ek	2
10.	tlapka	Substantivum		ka	1
11.	schůdky	Substantivum		ky	1
12.	dvířka	Substantivum		ka	1

13. ubožátka	Adjektivum	ka	1
14. chudinky	Adjektivum	inky	1
15. hopkovat	Verbum	k-	1
16. studánka	Substantivum	ka	2
17. pomyslet	Verbum	po-	1
18. (se) jen (vešlo)	Partikule	Fokusační restriktivní částice	1
Celkem			51

Graf 3 O vlkovi a kozlátkách

3.2.2 Červená karkulka

Pohádka „Červená karkulka“ v českém překladu obsahovala nejvíce výskytů deminutivně tvořených slov ze všech. Dohromady 69 výskytů u jednadvaceti zdrobnělých slov. Z těchto jednadvaceti deminutiv jsou ale tři tzv. „mrtvá“ deminutiva, která ztratila svůj deminutivní význam nebo nejsou deminutivně vnímána. Konkrétně se jedná o *modré zvonky*, *růžové kohoutky*, což jsou lidová označení pro luční kvítí, a *ubrousek*. Proto dále nejsou počítána do poměru českých a německých deminutiv. Přesto jsou zahrnuta do tabulky i grafu, jelikož mají deminutivní formu.

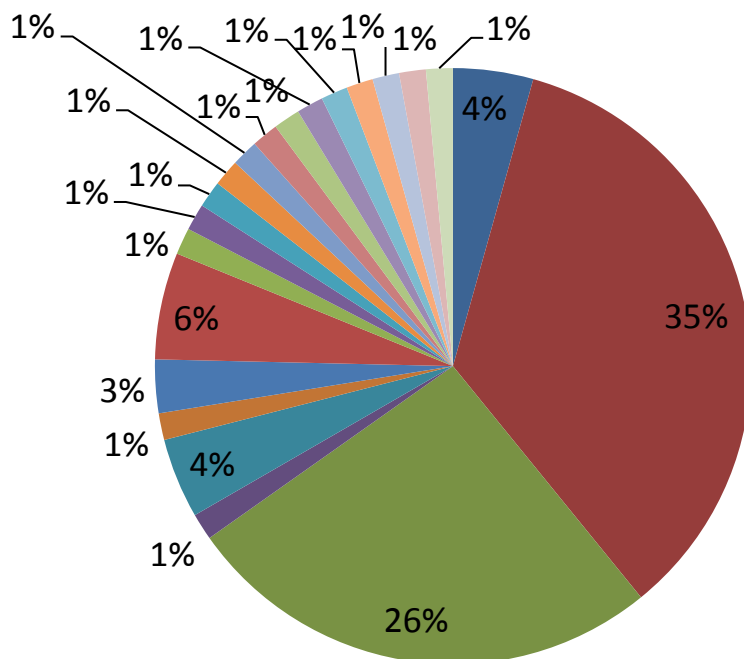
I v této pohádce jsou hlavním zástupcem deminutiv substantiva: *holčička* (3), *babička* (24), *čepeček* (1), *karkulka* (18), *maminka* (3), *košíček* (2), *chaloupka* (4), *křehotinka* (1), *soustičko* (1), *chvilka* (1), *chvilíčka* (1), *ptáčkové* (1) a *božíček* (1). Deset z těchto podstatných jmen je tvořeno pomocí složených sufixů a pouze tři tvoří jednoduché sufixy. Jednoduchou příponu ženského rodu *-ka* mají všechna tato tři slova: *karkulka*, *chaloupka* a *chvilka*. Devět z výše vyjmenovaných třinácti substantiv obsahují složené přípony u ženského rodu *-ička*, *-inka*, u mužského *-eček*, *-íček* a u středního *-íčko*. Jediným zdrobnělým substantivem plurálu je slovo *ptáčkové*, jehož nezdrobnělým základem je tvar *ptáci*. Synteticky jsou vedle podstatných jmen tvořeny i další slovní druhy, adjektivum *babiččin* a adverbium *pomaloučku*. *Pomaloučku* je jediné příslovce s jedním výskytem ve všech zkoumaných textech.

Analytická deminuce je zastoupena atributy *malá* a *ubohá* po jednom výskytu a restriktivní částicí *jenom*.

Počet	Deminutivum	Základ. slovo	Analyticky	Synteticky	Počet výskytů
1.	holčička	Substantivum		ička	3
2.	babička	Substantivum		ička	24
3.	karkulka	Substantivum		ka	18
4.	čepeček	Substantivum		eček	1
5.	maminka	Substantivum		inka	3
6.	ubrousek	Substantivum		ek	1
7.	košíček	Substantivum		íček	2
8.	chaloupka	Substantivum		ka	4

9. malá	Atribut	malá	1
10. křehotinka	Substantivum	inka	1
11. soustíčko	Substantivum	íčko	1
12. chvilka	Substantivum	ka	1
13. chvílička	Substantivum	ička	1
14. babiččin	Adjektivum	iččin	1
15. (modré) zvonky	Substantivum	ky	1
16. (růžové) kohoutky	Substantivum	ky	1
17. ptáčkové	Substantivum	čkové	1
18. božíček	Substantivum	íček	1
19. ubohá	Atribut	ubohá	1
20. pomaloučku	Adverbium	oučku	1
21. jenom (si jděte)	Partikule	Fokusační restriktivní částice	1
Celkem			69

Červená karkulka

Graf 4 Červená karkulka

Z dosavadního zkoumání je zřejmé, že český překlad obsahuje mnohem více deminutiv než německý originál v těchto poměrech:

Der Wolf und die sieben jungen Geißlein : O vlkovi a kozlátkách

počet deminutiv:	5:18
počet výskytů deminutiv:	14:51

Rotkäppchen : Červená karkulka

počet deminutiv:	9:18
počet výskytů deminutiv:	27:66

V obou jazycích je poměr mezi syntetickou a analytickou tvorbou velmi vyrovnaný, přičemž celkově převažuje syntetický způsob substantiv. Ze všech 41 výskytů v německém textu jsou pouze dva výskyty analytické a ze 117 výskytů v českém překladu je analytických pět výskytů. Naproti tomu v češtině převažuje užívání složených sufixů než v němčině, kde je tento jev přítomen pouze dvakrát.

3.3 České ekvivalenty k německým originálům

Je zřejmé, že i když se jedná o stejné texty, v českém překladu jsou mnohem více užívána deminutiva.

Zde je uveden seznam německých deminutiv a jejich české ekvivalenty, příp. německá nedeminutivní slova a jejich český (ne)deminutivní překlad.

Der Wolf und die sieben jungen Geißlein / O vlkovi a kozlátkách	
Německý originál	Český ekvivalent
Geißlein, Geißerchen	kůzlátka, kozlátka, [kůzlata]
Mutter, Mütterchen	maminka
(hereinkommen), (zurückkommen), (heimkommen)	(do/k) chaloupka
Kinder	dětičky, kůzlátka
ohne Sorge fortgehen	jenom si jít
feine und liebliche Stimme	milý/slabý hlásek
—	maminčin hlas
Pfote	tlapka
—	dvířka
arme Kinder	ubožátka, chudinky
hüpfen	hopkovat
Brunnen	studánka

Rotkäppchen / Červená karkulka	
Německý originál	Český ekvivalent
eine kleine Dirne, das Mädchen, Kind	holčička
Großmutter, die alte Frau	babička
Käppchen	karkulka, čepeček
Rotkäppchen, das rote Käppchen	Červená karkulka
Mutter	maminka
—	košíček
Schürze	ubrousek
Haus	chaloupka
das junge zarte Ding	malá křehotinka
ein fetter Bissen	soustíčko
ein Weilchen	chvilka
die Vöglein	ptáčkové
—	modré zvonky
—	růžové kohoutky
—	chvilíčka
das Haus der Großmutter	babiččina chaloupka
Mein Gott	božíček
arm	ubohá
—	pomaloučku

V českém překladu se vyskytují zdobnělá slova i tam, kde není žádný německý ekvivalent ať zdobnělý nebo ne. V některých situacích si česká syntax žádá nějaké doplnění na rozdíl od německé, např. příslovečné určení místa *hereinkommen* -

do chaloupky/do světničky. Vyskytují se ale případy, kdy je doplněno deminutivum, aniž by k němu byl syntaktický důvod, např. *pomaloučku, dvířka* aj.

Dalším faktorem, který zvětšuje podíl deminutiv v českém textu, je takový, kdy německá zdrobnělá slova jsou ze stylistických důvodů (opak slov) obměňována nezdrobnělými. V českém textu je však téměř vždy použito deminutiv, např. *Mutter/Mütterchen - maminka, eine kleine Dirne/Kind/Mädchen - holčička*. Poměr deminutivních slov v českém jazyce narůstá nejen opakováním těchto slov, ale také překladem nedeminutivních německých slov deminutivními českými ekvivalenty, např. *Pfote - tlapka, Brunnen - studánka, ein fetter Bissen - soustíčko, arme Kinder - ubožátka/chudinky* atd.

Samozřejmě že německá deminutiva jsou překládána do češtiny také deminutivně. Jedná se o *die Vöglein - ptáček, ein Weilchen - chvilka, Käppchen - karkulka/čepeček, Geißlein/Geierchen - kůzlátka/kozlátka* atd. Pouze v ojedinělém případě s jediným výskytem se v německém originále deminutivum *Geißlein* překládá do češtiny nedeminutivně: *kůzlata*.

V českém textu je tedy značná koncentrace deminutiv na rozdíl od německého, kde je tato tendence redukována.

4 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci „*Německá deminutiva a jejich české ekvivalenty v pohádkách bratří Grimmů*“ jsem si stanovila za cíl potvrdit či vyvrátit obecně tradovanou hypotézu, že slovanský jazyk - čeština - má sklon k častějšímu užívání deminutiv než jazyk germánský - němčina.

Tuto hypotézu praktická část potvrdila. V ní jsem rozebírala deminutiva ze dvou vybraných pohádek bratří Grimmů, které jsou také v českém překladu.

Teoretická část vymezuje definici slova „deminutivum“. Je zmíněno také použití deminutiv a jejich druhy. Tato část se nejprve zabývá tvorbou deminutiv v jazyce českém, za ní následuje popis tvorby v jazyce německém. Rozepisovány jsou slovní druhy, které je možné zdobnit. U těchto slovních druhů je rozdělení na syntetickou a analytickou deminuci. Syntetická deminuce se realizuje především deminutivními příponami, analytická hlavně atributem a kompozicí. Teorie je doplňována četnými příklady, které jsou často dány v kontrastu češtiny a němčiny.

Teorie je aplikována na rozbor v praktické části. Praktická část přehledně pořádá nalezená deminutiva ve vybraných textech. Pozornost se zaměřuje na počet deminutivních slov a počet jejich výskytů, aby byl splněn cíl práce. Takto získaná data potvrdila danou hypotézu - slovanský jazyk má větší frekvenci deminutiv než germánský. Vedle četnosti byl sledován ještě způsob vzniku zdobnělin. Tedy jestli v syntetickém jazyku (čeština) převažuje syntetická deminuce. Bylo tedy další otázkou jaká deminuce převládá v němčině, která je na pomezí analytického a syntetického jazyka.

Na bázi tohoto vytyčení byly zjištěny následující výsledky.

Ve všech textech byly nalezeny deminutiva v počtu 50 (kromě tří „mrtvých“) s celkem 158 výskyty. Z tohoto počtu bylo německých deminutiv 14 se 41 výskyty a českých 36 se 117 výskyty. Poměr českých zdobnělin k německým je více než dvojnásobný 14:36 (resp. 7:18) a poměr výskytů je značně rozdílný 41:117 ve prospěch českých textů. Z celkového počtu zdobnělin (50) je většina z nich (32) substantivy. Zbývajících 18 tj. 36% tvoří adjektiva, atributy, verba, partikule a adverbium. Z toho vyplývá, že převažující tvorba je syntetická deminuce. Analytická deminuce se uplatňuje z 50 zdobnělých slov pouze u sedmi. Z těchto sedmi slov jsou pouze dvě v německém originálu. Německý jazyk tedy využívá převážně syntetickou deminuci.

V německé pohádce „*Der Wolf und die sieben jungen Geißlein*“ bylo nalezeno pět zdvojnásobných slov se čtrnácti výskytů. Z těchto výskytů byla většina, tj. 86% substantiv. Nejčetnější podstatné jméno *Geißlein* pokrylo celou polovinu, tj. sedm výskytů. V této pohádce nebyla deminutiva tvořená analytickou deminucí.

V textu „*Rotkäppchen*“ je počet deminutiv devět. I v této pohádce převažují deminutiva podstatných jmen. Jedná se však o vyváženější poměr než v předchozím textu. Poměr zde je 5:4. Analytická tvorba je uskutečňována pouze dvěma atributy *klein* a *zart* po jednom výskytu. Více než polovinu (18 výskytů), tj. 66% představuje deminutivum, které je zároveň i jménem hlavní protagonistky pohádky, *Rotkäppchen*.

V českém překladu je patrný nárůst deminutiv o desítky. V pohádce „*O vlkovi a kozlátkách*“ 51 výskytů v „*Červené karkulce*“ až 66 (69 včetně „mrtvých“ deminutiv). Znovu se opakuje převaha substantiv. V pohádce o kozlátkách je podíl substantiv 86% což odpovídá 44 zdvojnásobinám. V příběhu o Červené karkulce je jich až 92%, tj. 61 zdvojnásobných substantiv. V obou pohádkách je zastoupena analytická deminuce pouze pěti výskytů, tj. 4% z celkového počtu 117 výskytů. V těchto českých textech převažuje stejně jako v německých syntetická tvorba deminutiv.

Jsem si vědoma, že získané výsledky nemohou být aplikované na celý systém jazyka, jelikož je zkoumána pouze velmi omezená část systému jazyka, tj. písemný projev specifického žánru (literatura pro děti). Bylo by tedy vhodné ve výzkumu pokračovat například v magisterské diplomové práci, kde by byly také zkoumány jiné druhy textů. Otázkou zůstává rozdíl užívání deminutiv v psaném a mluveném projevu. Aby byl výzkum komplexní, bylo by nutné obsáhnout obě tyto oblasti.

5 RESUMÉ

In der Bachelorarbeit wird die Hypothese festgesetzt, dass die slawische Sprache (Tschechisch) stärkere Tendenz zu dem Gebrauch der Deminutive hat als die germanische Sprache (Deutsch). Diese Hypothese wird im deutschen Original der zwei Märchen von den Gebrüdern Grimm „Der Wolf und die sieben jungen Geißlein“ und „Rotkäppchen“ und in der tschechischen Übersetzung von Marie Kornelová „O vlkovi a kozlátkách“ und „Červená karkulka“ untersucht.

Zuerst wird die Theorie beschrieben, auf der die Ergebnisse gegründet werden. Die Theorie geht von den Publikationen der führenden Linguisten in Deutschland auch in der Tschechischen Republik aus. Es wird der Begriff „Diminutivum“ ausgegrenzt, seine Arten und auch die Bildung sind sowohl im Deutschen als auch im Tschechischen beschrieben. Diese Bildung wird in analytische und in synthetische Diminution geteilt. Beide Varianten werden bei den diminutivfähigen Wortarten erläutert.

Neben der Diminutivfrequenz und ihr Aufkommen wird auch noch Diminutiv Art und Weise wie Wortart des gegebenen Diminutivs. Diese Häufigkeit und Art und Weise werden im deutschen und tschechischen Text gesondert verglichen. Das ausgewählte Material ist eine spezifische Textsorte - Märchen. Das Material ist so ausgewählt, um der Voraussetzung zu entsprechen, die ausreichende Anzahl der Diminutive zu fassen. Aufgrund der Untersuchung und der ausgewählten Märchen wird die gegebene Hypothese bestätigt. Der tschechische Text beinhaltet einprägsam die höhere Diminutivanzahl auch Anzahl ihrer Aufkommen als das deutsche Original. Diese große Menge ist dadurch gegeben, dass die deutschen Diminutive auch einige Wörter beinhaltet, die nicht Diminutive sind, jedoch wie Diminutive fast immer als Diminutive ins Tschechische übersetzt werden.

6 SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Der Wolf und die sieben jungen Geißlein	23
Graf 2 Rotkäppchen	24
Graf 3 O vlkovi a kozlátkách	26
Graf 4 Červená karkulka	29

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČECHOVÁ, Marie et al. *Čeština – řeč a jazyk*. 2. přeprac. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

DANEŠ, Fr. - DOKULIL, M. - KUCHARŤ, J. *Tvoření slov v češtině 2.: Odvozování podstatných jmen*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967.

DUDEN. *Das Fremdwörterbuch*. 9. Auf. Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich: Dudenverlag, 2009. ISBN 978-3-411-02437-7.

FLEISCHER, W. - BARZ, I. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 3.Auf. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2007. ISBN 978-3-484-10682-6.

GRIMM, J. - GRIMM W. *Kinder und Hausmärchen*. 5. Aufl. Leipzig: Reclam, 1971.

GRIMM, J. - GRIMM W. *Pohádky bratří Grimmů*. Přeložila Marie Kornelová; ilustrace Helena Zmatlíková. 3. upravené. vyd. Praha: Albatros, 1985.

HELBIG, Gerhard – BUSCHA, Joachim. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin und München: Langenscheidt KG, 2001. ISBN 978-3-468-49493-2.

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – RUSÍNOVÁ, Z. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

KARS, J. - HÄUSSERMANN, U. *Grundgrammatik Deutsch*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992. ISBN 80-08-01838-0.

NEKULA, Marek. System und Funktionen der Diminutive. Kontrastiver Vergleich des Deutschen und Tschechischen. In *Brücken Germanistisches Jahrbuch Tschechien – Slowakei 2003. Neue Folge 11*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-669-9.

ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeské tvoření slov*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

UHROVÁ, Eva. *Grundlagen der deutschen Lexikologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1323-0.

ZEMAN, Dalibor. *Überlegungen zur deutschen Sprache in Österreich. Linguistische, sprachpolitische und soziolinguistische Aspekte der österreichischen Varietät*. (PHILOLOGIA - Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse, Bd. 131). Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2009. ISBN 978-3-8300-4173-3.